

Herplaatsing schrijverssteen

Joost van den Vondel

PRINS DER DICHTERS

DECEMBER 2024

DE NIEUWE KERK AMSTERDAM

Een grafschrift dat Vondel
op hoge leeftijd had gemaakt.
‘Men mag, als ik sterf,
dit op mijn graf zetten ...’

HIER LEIT VONDEL
ZONDER ROUW,
HY IS GESTORVEN
VAN DE KOUW.

Joost van den Vondel
Jan-Lievens (1607–1674)
BEELDBANK STADSARCHIEF

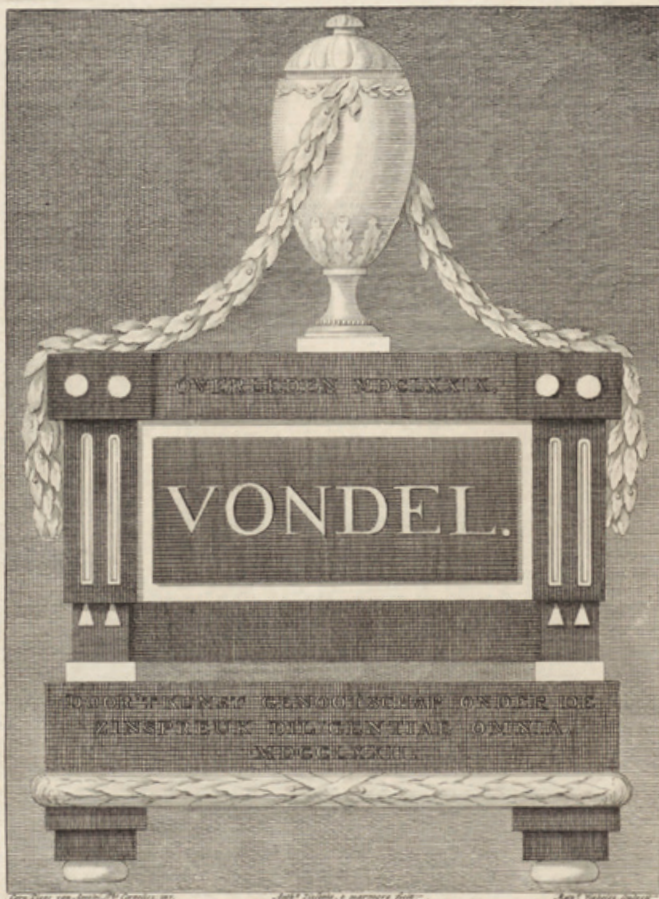
Vondels graf in de kerk

3

Op 17 november 1937, de 350ste geboortedag van Joost van den Vondel (17 november 1587 – Amsterdam, 5 februari 1679) spreekt de Amsterdamse burgemeester De Vlucht voor de radio vanuit De Nieuwe Kerk Nederland toe. Vondel wordt geprezen als de *prins der poëten*. Er worden kransen gelegd bij de pilaar waarvan men wist dat daar de grote dichter begraven was. De herdenkingen werden bijna iedere keer grootser. Tijdens de radio-uitzending waren er meer dan 1000 genodigden aanwezig in de kerk. Toch was er toen waarschijnlijk al geen graf meer. Burgemeester Six had nog wel een paar jaar na de dood van de dichter een grafschrift op de anonieme steen laten beitelen maar in de jaren daarna werd het toch geruimd. Reden om in 1772 een epitaaf op de pilaar waar het graf zou hebben gelegen te plaatsen.

Polygoonopname van de herdenking van de 350ste geboortedag van Joost van den Vondel in De Nieuwe Kerk, met burgemeester De Vlucht, 17 november 1937
BEELDBANK STADSARCHIEF

Ontwerp van eenen Epitafius van J. Vondel, te marmeren plaat.
Opgeëtaagen aan de Heeren Leden van het Konstgenootschap,
onder de Inspreuk: DILECTISSIMAE OMNIA.
Door A. C. Onderdaanige Dienaar G. J. Smit.

Ontwerp epitaaf voor Vondel
 Cornelis Ploos van Amstel en Reinier Vinkeles, 1772
 BEELDBANK STADSARCHIEF

Toch was er hoop dat niet alles verloren was gegaan. In 1870 werden op verzoek van Joseph Alberdingk Thijm (Nederlands eerste hoogleraar in de kunstgeschiedenis en vader van Lodewijk van Deyssel) de graven bij de pilaar voor grondig onderzoek geopend. Er werd tot ieders vreugde een klein kistje gevonden waarin het gebeente van de dichter werd vermoed. De beroemdste architect van die tijd, Pierre Cuypers, maakte er een nieuwe schrijn voor en het gebeente werd teruggelegd in het graf.

Pierre Cuypers ontwierp ook de gedenksteen (zie pagina 9) die toen een plaats kreeg bij de zuil. De onthulling ging met een kleine ceremonie gepaard. Op de steen staat het jaartal MDCLXXXVII oftewel 1867 (het jaar van de Vondelherdenkingen).

Veel rust zou het – vermeende – gebeente van Vondel echter niet worden gegund. Vanaf eind jaren vijftig van de vorige eeuw werd De Nieuwe Kerk grondig gerestaureerd. In november 1960 werd de pijler waar het Vondelgraf zich zou bevinden geheel vervangen. De originele zerken werden vervoerd naar een bedrijf in Broek in Waterland, waar ze (tot herplaatsing) kosteloos konden worden opgeslagen. *De Volkskrant* berichtte in februari 1961 hoe men vervolgens met de knekels omging. Duizenden schedels en botten werden uit de kerk met vrachtauto's naar de Nieuwe Oosterbegraafplaats gebracht en massaal onder de grond gestopt. Erg respectvol klonk het niet en dat bracht zeker de nodige commotie teweeg. Het kistje van Cuypers, of wat er van over was, ging toen waarschijnlijk verloren.

Hoe anders was het in 1679 begonnen. De *prins der dichters* werd met pracht en praal begraven. Hij was op 92-jarige leeftijd overleden. Het was zijn persoonlijke wens om in De Nieuwe Kerk te ruste te worden gelegd. Hij was op latere leeftijd katholiek geworden (1640 of 1641) en mogelijk daarom had de van huis uit rooms-katholieke kerk zijn voorkeur.

De stad was uitgelopen toen hij werd bijgezet. Veertien dichters en liefhebbers van de dichtkunst droegen zijn kist in een plechtige optocht. Van Hendrick Tholinx (jurist, kunst- en boekhandelaar, prentenuitgever en dichter) is de officiële uitnodiging om een van de veertien kistdragers te zijn, in het Stadsarchief bewaard gebleven.

Begraafbriefje, 8 februari 1679
BEELDBANK STADSARCHIEF

Zilveren historiepenning bij het overlijden van Joost van den Vondel, 1679
Johannes Lutma (1624–1689)
RIJKSMUSEUM AMSTERDAM

De twee Lutma's (vader en zoon) zijn nauw verbonden met De Nieuwe Kerk. Van hun hand is ook het beroemde koorhek (1654).

Er werd een speciale munt geslagen en in de Amsterdamse schouwburg werd een van Vondels grote toneelsuccessen opgevoerd. Het woord schouwburg was overigens bedacht door Vondel. In 1637 een nieuw Nederlands woord dat 'kijkplaats' betekende.

Er volgden nog vele eerbewijzen: de Vondelstraat (1864), het Vondelpark (1865) en de Vondelkerk (1880), maar ook het 5 gulden bankbiljet (twee stuks zelfs, allebei van Oortje Oxenaar, een uit 1966 en een uit 1973).

In De Nieuwe Kerk ontstond een heuse Vondeltoneeltraditie. Nadat er in de jaren zestig een einde was gekomen aan de Nieuwjaarstraditie van de *Gijsbreght* (toneelstuk: *Gijsbreght van Aemstel* opgedragen aan Hugo de Groot uit 1637) in de Amsterdamse schouwburg nam regisseur Carel Briels het initiatief om eerst in de Westerkerk en daarna in De Nieuwe Kerk de *Gijsbreght* op te voeren. Later verhuisde de voorstelling naar de Stadsschouwburg in Haarlem. Compleet met een decor dat leek op het koorhek van De Nieuwe Kerk.

Carel Briels bij repetities voor Vondels
Gijsbreght van Aemstel
De Nieuwe Kerk Amsterdam, 1980
Foto Marcel Antonisse | ANEFO

Sigrid Koetse en Carol van Herwijnen
als Badeloch en Gijsbreght van Aemstel,
onder regie van Carel Briels.
Stadsschouwburg Haarlem, 1982
Foto Rob Croes | ANEFO

Anno 2024, bij de herfundering van de zuilen die bij de grote restauratie (nog) niet aangepakt werden, is het moment daar om de 19de-eeuwse Vondel-herdenkingssteen een betere plek te geven.

Bij de restauratie van na de Tweede Wereldoorlog verdween deze steen naar een hoek bij de entree van de kerk. Vanaf december 2024 ligt de herdenkingssteen uit 1867 bij de andere schrijversstenen voor Da Costa, Coornhert, Couperus, Hella S. Haasse en bijvoorbeeld Huizinga.

Ontwerp steen voor Vondel
Pierre Cuypers, 1867
BEELDBANK STADSARCHIEF

Tal van schrijvers zijn in de loop der eeuwen in de kerk herdacht. Soms met een graf en soms met een gedenksteen. Joost van den Vondel heeft twee monumenten in de kerk.

EEN ALFABETISCHE (a**ch**ternaam) SELECTIE

Dirck Volckertsz. Coornhert door Gerrit Noordzij

Isaac da Costa door Christiaan Posthumus Meyjes

Louis Couperus door Tessa van der Waals

Hella S. Haasse door Wigger Bierma

Willem Frederik Hermans door Piet Schreuders,

met een illustratie van Franka van der Loo

P.C. Hooft, anoniem

Johan Huizinga door Walter Nikkels

Anton de Kom door Natasja Kensmil

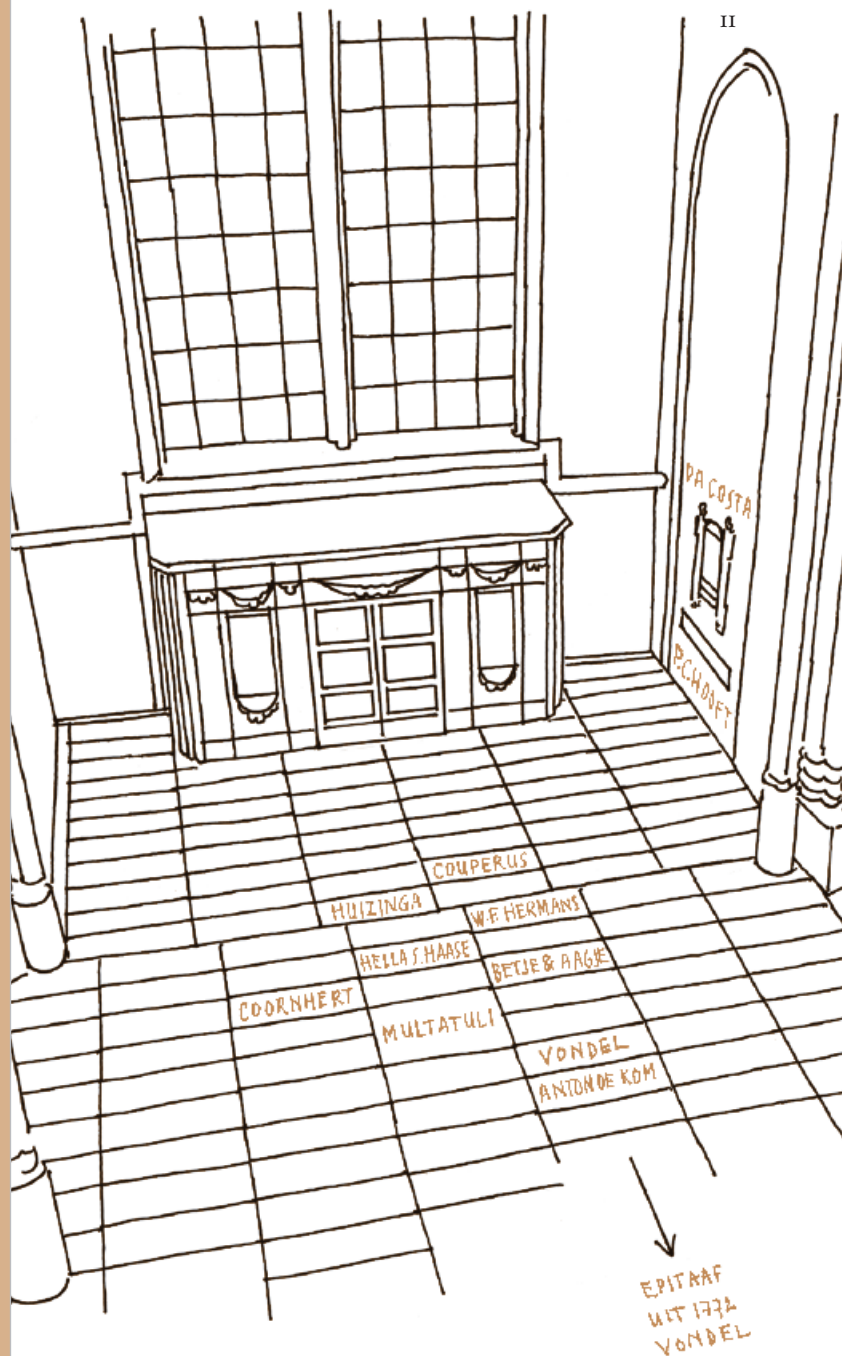
Multatuli door Jeroen Henneman

Joost van den Vondel, epitaaf uit 1772,

door Cornelis Ploos van Amstel en Reinier Vinkeles

Joost van den Vondel door Pierre Cuypers

Betje Wolff & *Aagje Deken* door Karen Polder

De Nieuwe Kerk Amsterdam

DE NIEUWE KERK

Dam Amsterdam

+31 (0)20 626 81 68

nieuwekerk.nl

facebook.com/nieuwekerk

FOUNDER

**VRIENDEN
LOTERIJ**

GRAFISCH ONTWERP

UNA designers

ADVIEZEN

André Cremer

Berry Slok

TEKST

Paul Mosterd

MET DANK AAN

Fonds Perzik van Onsterfelijkheid | het Cultuurfonds

Particuliere donateurs | Grote Vrienden

Stadsarchief Amsterdam

Openbare Bibliotheek Amsterdam

IDEE & UITVOERING

Team De Nieuwe Kerk

SvR Restauratie

BRONNEN

Bij het schrijven van dit boekje is dankbaar gebruik gemaakt van vele uitgaven van *Ons Amsterdam* (onsamsterdam.nl), het Stadsarchief Amsterdam (amsterdam.nl/stadsarchief) en de biografie *Vondel. Het verhaal van zijn leven* van Piet Calis (Amsterdam, Meulenhoff 2008).

Bij het achterhalen van de rechthebbenden is de grootst mogelijke zorgvuldigheid betracht. Indien toch rechthebbenden menen rechtsgeldige aanspraken te hebben, kunnen zij deze bij De Nieuwe Kerk indienen voor 31 december 2024. Wij zullen de geldigheid van de betreffende aanspraken dan zorgvuldig beoordelen en zo nodig een passende regeling treffen.

